

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

LINGUODIDACTIC PRINCIPLES OF THE INTRODUCTION OF DIFFERENTIATED APPROACH TO FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності застосування диференційованого підходу під час навчання іноземної мови у закладах середньої освіти та комплексного аналізу лінгводидактичних стратегій диференційованого навчання з метою впровадження основних принципів і прийомів у навчальний процес. Аналіз праць сучасних дослідників показав, що основними питаннями, які потрапили у коло наукових зацікавлень є: теоретичні аспекти понятійного апарату диференційованого навчання, проблеми рівневої диференціації навчального матеріалу при вивченні іноземної мови студентів, пошук ефективних прийомів і підходів до вивчення іноземної мови. матеріал в неоднорідних групах

У ході дослідження виявлено, що диференційований підхід реалізується через складне поєднання відмінних характеристик, у чому його унікальність та ефективність. Його ключовим компонентом у процесі вивчення іноземних мов є врахування індивідуальних особливостей учня, його пізнавальних інтересів для досягнення основних цілей навчання. Застосовуючи диференційований підхід, учень постійно перебуває у ситуаціях творчого пошуку, активного спостереження та вислуховування різних точок зору на проблему, а також активного залучення до процесу обговорення, прийняття рішень тощо. Таким чином, застосування диференційованого підходу до навчання іноземної мови сприяє ефективному поглибленню знань учнів, активізації їх пізнавальної та розумової діяльності, творчості, розвитку критичного мислення та самостійності. Разом з цим, застосування диференційованого підходу на уроках іноземної мови сприяє інтерактивній діяльності учнів, їхній співпраці у групах, толерантному ставленню до інших. З'ясовано, що диференціація є одним із ефективних способів організації навчання, який ґрунтується на особистісному зростанні кожного учня шляхом диференціації змісту, процесу і середовища навчання, а також варіювання стратегій щодо реалізації ефективно-іншомовної мовленнєвої діяльності учнів.

Ключові слова: диференційований підхід, диференційоване навчання, лінгводидак-

тика, освітнє середовище, навчальний процес, зміст навчання, принципи навчання.

The article is devoted to the substantiation of the expediency of applying the differentiated approach to foreign language learning in secondary school and the comprehensive analysis of linguodidactic strategies of differentiated learning in order to implement the basic principles and techniques in the teaching process. The current researches' analysis of these issues showed that the main analyzed questions are the theoretical aspects of the conceptual apparatus of differentiated learning, the problems of level differentiation of educational material in foreign language learning of students, the finding effective techniques and approaches to learning the material in heterogeneous groups.

The study found that a differentiated approach was implemented through a complex combination of differences, in what is its uniqueness and effectiveness. Its key component in the process of foreign languages learning is to take into consideration the individual student characteristics, their needs and cognitive interests in order to achieve the basic learning goals. When applying a differentiated approach, the student is constantly in the situations of creative search, an active observation and listening to the different points of view on the problem, as well as an active involvement in the process of discussion, decision-making and so on. Thus, the application of the differentiated approach to foreign language learning contributes to the effective deepening of students' knowledge, the activation of their cognitive and mental activity, their creativity, their development of critical thinking and independence.

In the article, the differentiation has been found to be one of the most effective ways to organize the learning process, based on the personal growth of each student by differentiating the content, the process and the learning environment and varying strategies regarding the implementation of effective foreign language speaking activities of students.

Key words: differentiated approach, differentiated learning, language didactic, learning environment, educational process, learning content, principles of learning.

УДК 372.881.1
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/45.17>

Лучкевич В.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри романської філології та компаративістики
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми. Вивчення іноземних мов у сучасному світі та освітній галузі зокрема посідає пріоритетну роль з огляду на розширення міжнародних контактів, входження України до суспільно-економічного світового простору. Іноземна мова служить не тільки інструментом для спілкування між представниками різних культур, а й охоплює увесь спектр суспільних відносин, розкриває творчий потенціал кожної людини, сприяє її самореалізації.

У цьому контексті, ключовим компонентом вивчення іноземних мов є врахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх потреб та

пізнавальних інтересів задля досягнення основних навчальних цілей. Застосування диференційованого підходу до навчання іноземних мов сприяє ефективному поглибленню знань учнів, активізації їх пізнавальної й розумової діяльності, креативності, розвитку критичного мислення та самостійності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання диференціації навчання іноземної мови почали активно вивчатися педагогами та методистами з середини 80-х років ХХ ст. Поміж відомих тогочасних дослідників назовемо З. Вєтрову, П. Гуревича, Т. Некрасову, С. Ніколаєву та ін. Вони

пов'язували диференційований підхід із індивідуалізацією процесу навчання іноземних мов, приділяючи менше уваги важливості роботи у групах із урахуванням індивідуальних особливостей студентів. П. Гусак [1], М. Гузик, І. Зайцева, В. Колісник, Г. Кутасевич і В. Лучкевич [3], Л. Шерстюк, Н. Ягельська продовжили методичні та теоретичні напрацювання попередників, збагативши лінгводидактику новим ідеями щодо обґрунтування поняття «диференційований підхід», рівнорівневого навчання іноземних мов у групах, диференціації навчального матеріалу.

Сучасні дослідження з окресленої проблематики стосуються передовсім проблеми рівневої диференціації навчального матеріалу в іншомовній підготовці учнів та студентів, що передбачає пошук ефективних прийомів і підходів до засвоєння необхідного матеріалу у гетерогенних групах (О. Гуманкова, Т. Дружченко [2], А. Кравченко, Ю. Лаптінова, В. Лучкевич [4] С. Сторожук, І. Якимська).

Проте, варто наголосити, що при диференційованому підході головною ціллю є дозволити всім учням досягати однакових цілей різними шляхами, а не диференціювати навчальні цілі відповідно до мовного рівня кожного учня. Тобто диференціація у навчанні іноземної мови означає реалізацію таких засобів і механізмів вирішення учнівських труднощів, які сприяють полегшенню досягнення навчальних цілей. У цьому контексті зауважимо, що у сучасних педагогічних дослідженнях недостатньо уваги приділено комплексному вивченню аспектів диференційованого навчання, що враховує усю палітру лінгводидактичних принципів і засобів задля успішного навчання кожного учня, організації навчального процесу з урахуванням різноманітності й індивідуальності учнів.

Тому **метою статті** є вивчення й аналіз лінгводидактичних основ диференційованого підходу, виявлення доцільності застосування диференційованого підходу у навчанні іноземних мов у закладах середньої освіти.

У ході роботи було застосовано такі **методи**: аналіз, систематизація та узагальнення науково-теоретичних праць дидактичного характеру для комплексного вивчення лінгводидактичних засад диференційованого навчання іноземних мов з метою впровадження основних положень у навчальний процес.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що диференційований підхід передбачає можливість комбінувати і варіювати не тільки навчальний матеріал відповідно до рівня підготовки учнів, але й модифікацію навчального простору відповідно до потреб і нахилів учнів, навчальних цілей, зміст навчального матеріалу, форми роботи у класі, способи, за допомогою яких учні здатні якомога краще продемонструвати свої досягнення у вивченні

іноземної мови тощо. Загалом можемо відзначити, що диференціація у навчанні іноземної мови дозволяє педагогам використовувати різноманітні підходи, методи і технології, адаптуючи їх відповідно до змісту і процесу навчання з метою створення більш активного навчального середовища, задля успішного вивчення іноземної мови кожною особистістю.

Цілком очевидно, що кожен учень має різні потреби і навчається по-різному, тобто застосовує різні стратегії до вивчення певного матеріалу. У цьому контексті відзначимо, що навчальні стратегії можна поділити на дві великі групи «1) прямі стратегії, що діляться на стратегії запам'ятовування, пізнавальні стратегії, компенсаторні стратегії; 2) непрямі стратегії, до яких відносяться метакогнітивні, соціальні й афективні стратегії...», кожна з яких відповідає певному аспекту засвоєння іноземної мови: навчальному (оволодіння лінгвістичними знаннями), комунікативному (розвиток мовленнєвих умінь і навичок), метакогнітивному (здатність до самоорганізації та самоконтролю)» [4, с. 105]. Використовуючи різні стратегії, які найбільше сприяють навчанню кожного окремого учня, вчитель створює ефективне навчальне середовище, що дає змогу кожному учню досягти успіху відповідно до власного стилю навчання, його здібностей і нахилів.

Диференційований підхід передбачає вирішення цієї проблеми шляхом поєднання різноманітних форм, методів, стратегій у навчальному процесі, що торкаються трьох головних сфер навчального процесу. Йдеться передовсім про зміст навчання, процес навчання, організацію навчального середовища й мовленнєву діяльність учня, як фінальний продукт у навчанні іноземної мови [5; 9]. На *рисунку 1* подано елементи, які можуть диференціюватися відповідно до навчальних цілей, інтересів учнів, їхніх індивідуальних психолого-емоційних особливостей.

Слід наголосити, що зміст навчання іноземної мови є основним у навчальному процесі і залишається незмінним відповідно до навчальної програми. У розрізі диференційованого підходу, диференціація змісту полягає у способах подачі матеріалу з урахуванням індивідуальних стилів навчання більшості учнів. За його допомогою можна урахувати слабкі сторони учнів у навчанні, особливості їхнього індивідуального розвитку, щоб зробити акцент саме на цьому аспекті навчального матеріалу задля досягнення успіху кожного з них [6; 10].

Диференціація процесу навчання передбачає застосування різних засобів, методів, прийомів, які допоможуть учню краще засвоїти зміст навчання включити його у свою мовленнєву діяльність. Йдеться також і про різноманітні форми навчання, рівневі завдання, які базуються на інтересах і нахилах учнів, що підвищують їхню мотивацію до навчання.

Рис. 1. Компоненти диференційованого навчання на уроках іноземної мови

Мовленнєва діяльність учня (усна чи письмова) є його особистою реакцією на навчання, способом, яким він представляє свої навчальні досягнення. Відтак, учитель повинен пропонувати вибір різних форм представлення знань учнів через фінальні завдання, які відображають увесь зміст навчання, але відрізняються за формою презентації. На нашу думку, такий підхід сприяє успіху всіх учнів, дозволяючи оцінити кожного з них відповідно до їх сильних сторін й інтересів.

У свою чергу, диференціація навчального середовища передбачає організацію мобільних робочих місць відповідно до навчальних цілей уроку, сприяючи комунікації й концентрації учнів (робота у малих групах, у великих командах, індивідуальна робота), доступу до інформаційних ресурсів (комп'ютерів, інтерактивної дошки, проєктора тощо), організацію осередків для ігрових видів навчальної діяльності та ін.

Зазначимо, що навчальне середовище є елементом, який впливає на результативність учнів як через функціональну організацію класної кімнати, так і через психологічний клімат у класі. Щодо останнього, та варто звернути увагу на спосіб спілкування педагога із кожним учнем та безпосередньо між однолітками, особливо у час пандемії, коли дистанційне навчання стало для нас звичним явищем. Різні способи спілкування у класі можуть розкрити індивідуальні переваги учня через почуття його приналежності і потреби у колективі, впевненості в собі, ефективності і приязності [8, с. 65]. Серед способів такої диференціації можна назвати: відкритий форум, електронне листування, блоги, групи підтримки й наставництва, активні види навчальної діяльності (навчальне портфоліо, співбесіди, інтерв'ю, щоденники тощо). Варто наголосити, що диференціація у навчанні іноземної мови сприяє підвищенню мотивації учнів, активізує їх пізнавальну діяльність, креативність, створює сприятливе навчальне середовище, що також позитивно впливає на емоційну сферу кожного школяра.

Як видно, диференційоване навчання – це підхід, що заснований на множинності вибору і різних варіантах, їх комбінування у навчальному процесі. Водночас таке розмаїття елементів диференціації призводить до неоднозначності сприйняття цього підходу серед педагогів і дослідників, адже у навчальному процесі вчителі інколи прагнуть нівелювати відмінності між учнями, а ніколи навпаки – диференціація слугує потужним ресурсом для прогресу й успішного навчання усіх учнів [7, с. 106]. У цьому контексті зазначимо, що, як би це парадоксально не виглядало, диференційований підхід сприяє «зменшенню» відмінностей у навчанні. Йдеться, насамперед, про те, що за його допомогою учитель може уникнути перешкод і бар'єрів у навчанні для всіх учнів, застосовуючи відповідні стратегії та методи, котрі є найбільш адаптованими до стилю навчання кожного учня, створюючи сприятливі умови через відповідну організацію освітнього середовища, диференціюючи зміст та процес навчання.

Із вищенаведеного видно, що диференційований підхід базується на чотирьох основних принципах, які необхідно брати до уваги під час навчання іноземної мови. До останніх відносимо:

- ґрунтовні знання індивідуальних особливостей учнів (перед впровадженням диференційованого підходу важливо провести попередні тести, щоб визначити потреби, інтереси та стиль навчання кожного учня, його мовне середовище, культурні традиції тощо);
- комплексні знання навчальної програми (у ній чітко сформульовано навчальні цілі й компетенції, якими повинен оволодіти учень у процесі вивчення іноземної мови, що сприяє розумінню оптимальних шляхів допомоги учням в успішному вивченні навчального матеріалу). Тут додамо, що диференційоване навчання якісно підсилює навчальну програму, а не змінює її;
- варіювання різних початкових стратегій (використання різноманітних методів й технологій

навчання, які допомагають учням засвоювати й практикувати свої знання різними способами. Диференціація навчання вимагає організації класу таким чином, щоб кожен учень навчався в умовах, які йому найбільше підходять);

- застосування гнучкого підходу до навчання іноземної мови (планування і застосування різних видів завдань, що дозволяють учням досягти успіху).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, можемо констатувати, що застосування диференційованого підходу до навчання іноземних мов є актуальним з огляду комплексного поєднання знань про індивідуальні особливості учнів, змісту навчання, різноманітних методів, стратегій і технологій навчання задля успішного навчання кожного учня. Він реалізується через комплексне поєднання відмінностей, у чому полягає його унікальність й ефективність. Застосовуючи диференційований підхід, учитель, так само як і учень, постійно перебуває у ситуаціях творчого пошуку, активного спостереження й вислуховування відмінностей, різноманіття точок зору, що сприяє формуванню критичного мислення й пізнавальної діяльності учнів, а з іншого боку, дозволяє учителю краще зрозуміти їхні індивідуальні особливості та проаналізувати моменти, які слід підкорегувати чи покращити у процесі навчання іноземної мови. До того ж, диференційоване навчання має на меті виявити унікальність кожної особистості, розкрити її нахили і здібності, віру в себе, а також взаємодіяти з іншими для досягнення мети, розуміти їхню різноманітність й неповторність, креативно підходити до поєднання відмінностей для реалізації навчальних цілей. У цьому контексті, диференційований підхід сприяє інтерактивній діяльності учнів, їхній співпраці у групах, толерантному ставленню до інших.

На нашу думку, диференційований підхід у навчанні іноземних мов є також ефективним з огляду на можливість структурувати навчальний процес відповідно до потреб і здібностей учнів, що підсилює їх мотивацію, позитивне емоційне ставлення до навчання іноземних мов. Диференційоване навчання ставить учня в центр навчання і робить його активним учасником навчального

процесу. Організуючи навчальний простір, прихильний до учнів, учитель створює їм такі умови навчання, які приносять успішності у навчанні.

Перспективними напрямками дослідження досліджуваної проблеми, на наш догляд, є вивчення й аналіз лінгводидактичних стратегій диференційованого навчання на різних освітніх рівнях з урахуванням основних положень Концепції Нової української школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гусак П. М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх учителів початкових класів школярів. Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01). Київ, 2000. 19 с.
2. Дружченко Т. Організація навчання англійського усного монологічного мовлення на засадах диференційованого підходу в умовах експерименту. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2017. № 6 (70). С. 58–71.
3. Лучкевич В., Кутасевич Г. Особливості використання активних методів навчання іноземних мов у закладах вищої освіти (на прикладі французької мови), *Молодь і ринок*, 2021. № 5 (191). С. 130–134. Режим доступу: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/239342>.
4. Лучкевич В. Лінгводидактичні стратегії як ефективний засіб вивчення французької мови у вищих навчальних закладах: теоретико-методичний аспект. *Молодий вчений*. 2018. № 3.1 (55.1). С. 104–109. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/3.1/26.pdf>
5. Armstrong T. Neurodiversity in the classroom. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development 2012. 184 p.
6. Heacox D. Differentiating instruction in the regular classroom. Minneapolis: Free Spirit Publishing, 2002. 170 p.
7. Kahn S. Pédagogie différenciée. Bruxelles: De Boeck, 2010. 120 p.
8. Mottint O. Inconsistance et dangers du culte des différences en pédagogie. 2018. Retrieved from: <http://www.skolo.org/2018/01/08/inconsistance-dangers-culte-differences-pedagogie/>
9. Tomlinson C. A., Demirsky Allan S. Leadership for differentiating schools and classrooms. Alexandria: Association for supervision and curriculum development, 2000. 180 p.
10. Zakhartchouck J.-M. Au risque de la pédagogie différenciée. Paris: INRP, 2001. 120 p.